

PAZARLIK SİYASETİNİN İFLASI VE TUNUS'UN DEMOKRATİKLEŞME KRİZİ

ANALİZ

LAR Bİ SADİKİ

26 AĞUST 2020

(Bu yazı İngilizce orijinal versiyonundan çevrilmiştir.)

İÇİNDEKİLER

ÖZET	4
GİRİŞ	5
AZALAN ORTAK PAYDALARI ARARKEN GELEN BELİRSİZLİK	6
KİLİT SİYASİ PROFİLLER	8
DURAN PAZARLIK SİYASETİ	13
SİYASİ FELCİN ANATOMİSİ	17
ACİL KONULAR: SİYASETSİZ POLİTİKALAR	17
REFERANSLAR	22
YAZAR HAKKINDA	24
AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA	24

Özet: Tunuslular uzunca bir süredir devam eden belirsizlik bulutları altında 2019 yılının sonbaharındaki seçimlerden bu yana üçüncü hükümetin kurulmasını bekliyor. Bu makale, siyasi parti ve politikacıların pazarlık politikasında veya politika yapımını mümkün kılan diyalog ve müzakere değer ve pratiklerinin uygulanmasındaki başarısızlığını tartışıyor. Raşid Gannuşi, Kays Said, Abir Musi ve Nebil Karuyi gibi önde gelen siyasetçilerin durumu, ülkenin demokratikleşmesinin önündeki bazı engelleri gösteriyor. Siyasi partiler içindeki ve arasındaki uyumsuzluk partileri zayıflatıp çok başlı bir siyasi sistemdeki 'üç başkanlık' arasındaki dengeyi bozuyor. Siyasi elitlerin COVID-19 pandemisinin ardından ülkede daha da kötüleşen vahim ve bozuk sosyo-ekonomik durumu ihmal etmesi ülke demokrasisinin tökezlemesinin sebeplerinden biri konumundadır. İşsizlik, suya erişim, kamu hizmet altyapısı, harka göçü, şişen kamu borçları, boş kasalar ve küçülen bir ekonomi acil ve yaratıcı politika çözümleri gerektirmektedir. Ancak bu noktada politika yapım süreci ekseriyetle geri planda kalıyor. Bu politik çıkmaz şartları altında, başkanlık sistemine gidişin ipuçları yarı-parlamente sistemdeki "parlamento"ya dair soru işaretlerinin yükselmesine neden oluyor. Cumhurbaşkanı ve atanmış Başbakanın siyasi partileri bir kenara atma girişimleri seçim meşruiyetinin görmezden gelindiğini akıllara getiriyor. Fakat siyasi partiler bu süreçte bizzat kendi savunmasızlıklarının aktif mimarları oldular. Siyasi elitlerin bitmek bilmeyen siyasi koltuk arayışı seçmenlerin acil ihtiyaçlarının önüne geçti. Oysa asgari düzeyde vakar sahibi olmak Tunus'un demokratikleşmesi için ikincil değil merkezi öneme sahiptir. Aralıksız protesto eylemleri ve seçmenlerin belirgin ilgisizliği siyasi elitlerin raydan çıktığını doğruluyor. Tunus'un siyasi kavgalara değil daha fazla ve daha iyi politika yapımına ihtiyacı var.

Ülkenin yeni demokrasisini bugün keskin bir krize sürükleyen başlıca unsur, Tunus'un istikrarı ve demokratik konsolidasyonu açısından karşı karşıya olduğu tehditleri ele alan politikalar olmaksızın çok fazla siyaset yapılmasıdır

Giriş

Tunus'taki yeni siyasi elitler otoriteriyenizmi az çok terk etmiş olsa da henüz mümkün olanı elde etme sanatında ustalaşmış sayılmazlar. Bu makale Tunus'un içerisinde bulunduğu siyasi felç koşullarını, siyasi partilerin ülkedeki demokrasi çitasını pekiştirmek için ideolojik bölünmelerden nasıl sıyrılmaya çalıştığını incelemeyi amaçlıyor. Ne yazık ki bu durum; serbest ve adil seçimler, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve demokratik bir anayasa açısından büyük kazanımlarla desteklendiğinde bile pürüzsüz kalamamaktadır. Ancak ülkenin yeni demokrasisini bugün keskin bir krize sürükleyen başlıca unsur, Tunus'un istikrarı ve demokratik konsolidasyonu açısından karşı karşıya olduğu tehditleri ele alan politikalar olmaksızın çok fazla siyaset yapılmasıdır. Zayıf siyasi partiler içindeki ve arasındaki çekişmeler, yolsuzluk ve sürekli protestolarla çalkalanan ülkenin güney ve iç kesimlerindeki ekonomik kalkınma ve sosyal adalete önem verilmemesinden kaynaklanan bitmek bilmeyen parlamento kavgaları demokrasiye geçişi zayıflatıyor. Sosyo-ekonomik yenilenmeyi sağlayacak politika ve net programlar sürdürülebilir demokratikleşmenin olmazsa olmazlarıdır. Devam eden siyasi uyuşmazlıklar¹ ve ekonominin kötü gidişatına acil çözüm bulmadaki başarısızlık; tüm Orta Doğu'da ve hatta yakınındaki Avrupa'da yankılanan işsizlik, şiddet, radikalizm, ilgisizlik, kaçak göç ve varlıklılarla yoksullar arasındaki uçurumun genişlemesi gibi acemi demokrasileri öldürecek türden hastalıkları doğurabilir.

Makale Tunus'ta demokratikleşmenin aksaklıklarını incelemek için kilit isimlerin (Raşid Gannuşi, Kays Said, Nebil Karuyi ve Abir Musi) siyasi profillerini özetle sunuyor. İkincisi, ülkedeki pazarlık siyasetini engelleyen ve demokratikleşmenin kurum inşa sürecini tamamlayan sivil değer ve pratiklere ket vuran faktörleri (yapısal eşitsizlikler, parti bölünmeleri, kutuplaşma ve siyasetin şahsileşmesi) açıklıyor. Makale son olarak dikkate alınması gereken yoksulluk, bölgesel eşitsizlik

ve fırlayan kamu borcu gibi COVID-19 belirsizliğiyle daha da kötüleşen acil konuları ele alıyor. Çözüksüz bırakılırsa bu sorunlar Tunus'un demokratikleşme sürecini istikrarsızlaştırmaya devam edecektir. Bunlar ülkenin popülist cumhurbaşkanının parlamento ve siyasi partilere karşı denge oluşturma çabasındayken yeni bir hükümet kurmaya çalışan Hişam Meşşi'nin baş etmesi gereken büyük zorluklardır. Tunus'un devam eden iç sorunları; komşusu Libya'da devam eden savaş ve genişleyen müdahalecilikle, değişen bölgesel ittifak ve çatışmalarla, Avrupalı komşularının Tunus'un "kaçak" göçü durdurması için yaptığı baskılarla ve Rusya'nın Libya ve Suriye'de askeri ve diplomatik gücünü sergilerken bu küçük Kuzey Afrika ülkesinde daha fazla nüfuz sağlamak isteyen ABD'nin girişimleriyle birlikte katlanıyor. Tunus'un siyasi elitleri vatandaşların demokratik sürece ve sunabileceği 'faydalara' ilgi ve inancını canlandırıp kurtarmak için birlikte hareket etmelidir.

Azalan ortak paydaları ararken gelen belirsizlik

Tunus'ta yine bir belirsizlik dönemi başladı. Cumhurbaşkanı Kays Said'in yeni hükümeti kurmakla görevlendirdiği İçişleri Bakanı Hişam Meşşi hizipçi olmayan, az çok teknokratik bir hükümet kuracağını ilan etti. Son yedi ayda üçüncü defa herkes hevesli Başbakan'ın kabinesine kimleri dâhil edeceğini bekliyor. Tunus halkı şaşırtıcı olmayan bir şekilde ülkedeki gidişat hakkında heyecansız görünüyor. Emrod Consulting Temmuz 2020 'siyasi barometre'² anketine göre, katılımcıların %70'i ekonomik durumun kötüleştiğini düşünürken %37'si ülkenin geleceği hakkında kötümser ve sadece %59'u (önceki ay iyimser olanlar %78'di) iyimser durumda. Ağustos 2020'de ise Tunusluların %79,6'sı ülkenin yanlış istikamette olduğunu düşünüyordu.³ Aynı zamanda parlamentodaki kargaşa Ennahda'ya da bulaşmış görünüyor. Temmuz ortasında yapılan Sigma Conseil anketinde⁴, katılımcılara parlamento seçimlerinde oy verecekleri partinin hangisi

Emrod Consulting Temmuz 2020 'siyasi barometre'
anketine göre, katılımcıların %70'i ekonomik durumun
kötüleştiğini düşünürken %37'si ülkenin geleceği hakkında
kötümser ve sadece %59'u (önceki ay iyimser olanlar
%78'di) iyimser durumda. Ağustos 2020'de ise Tunusluların
%79,6'sı ülkenin yanlış istikamette olduğunu düşünüyordu

olacağı sorulduğunda, katılımcıların %29'unun cevabı olarak Abir Musi'nin Özgür Düstur Partisi ilk defa listenin başında yer alırken, Ennahda %24 ile ikinci sırada kaldı. Yine Sigma Conseil anketine göre, sadece bir ay sonra Özgür Düstur %35,8'e çıkarak Ennahda'yı %21,9'a geriletti.⁵ Temmuz ayında yapılan ankette katılımcıların %10'unun cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendisine oy verebileceğini söylediği Musi, mevcut Cumhurbaşkanı Said'den sonra ikinci sırada yer aldı.

Bu anketlerden kesin sonuçlar çıkarmak zor. Özellikle son Sigma Conseil anketindeki katılımcıların %62,4'ü hala kararsız olduğunu ifade ettiği için sonuçlara ihtiyatlı yaklaşılmalıdır. Bazı politikacı ve partiler bunlara şüpheli bir gözle bakıyor. Muhtemelen, ancak gelecek seçimler partiler arasındaki değişken güç dengesini istikrara kavuşturacak. Ancak Meşîşî'nin partisiz bir hükümet kurma planları nedeniyle erken parlamento seçimleri daha muhtemel senaryo olarak görünüyor. Bu bağlamda anket sonuçları seçmenlerin COVID-19'un ardından derinleşen sosyo-ekonomik dışlama, bölgesel eşitsizlikler, yüksek işsizlik ve uluslararası kuruluşlardan alınan borcun⁶ artması meselelerini çözemeyen iktidar partilerine duyduğu genel memnuniyetsizliği gösteriyor. Musi ve partisi yükselişte. Nahda, Kıdemli lideri ve Meclis Başkanı Raşid Gannuşî'nin 30 Temmuz'da parlamentoda bir güvensizlik oyundan kıl payı kurtulmasının ardından hala istikametini belirlemiş değil. Herkes hala güvensizlik oyunun geçmemesinin sonuçları hakkında sosyal medyada kızışan tartışmalarla uğraşıyor: Bu devrim için bir 'zafer' ve dış müdahaleye bir darbe miydi? Yoksa Kalb Tunus hareketinin İslamcılar lehine bir 'ihaneti' miydi? Ya da zıtlaşan devrimci ve karşı devrimciler arasındaki beklenmedik bir ittifak anlaşması mıydı? Yahut Gannuşî'yi devirmeye yönelik ilk girişim miydi? Tüm bunlar ise Başbakan İlyas Fahfah'ın yaklaşık üç hafta önceki istifasının ve Ennahda, et-Tayyar Demokrati, Hareket eş-Şa'b, Tahya Tunus ve birkaç bağımsızdan oluşan iktidar koalisyonunun dağılmasının hemen ardından yaşandı.

Tunus'un yeni demokrasisinin önündeki en büyük sınav pazarlık siyasetidir. Bu siyaset, siyasi elitlerin sorunsuz yönetim ve ülkenin kurumları, bürokrasisi ve halka (siyasi ve maddi) 'hizmet' sunma hedefleriyle ortak alanlar yaratmaya yönelik müzakere ve diyalogun değer ve pratiklerinden oluşmaktadır. Neticede siyasetin, özellikle demokratik siyasetin amacı halkın sorunlarını çözmektir. Tunus örneğinde bunlar, birbiriyle bağlantılı yoksulluk, işsizlik, bölgeler arası eşitsizlik, gençlerin *harka*

Tunus'un yeni demokrasisinin önündeki en büyük sınav pazarlık siyasetidir. Bu siyaset, siyasi elitlerin sorunsuz yönetim ve ülkenin kurumları, bürokrasisi ve halka (siyasi ve maddi) 'hizmet' sunma hedefleriyle ortak alanlar yaratmaya yönelik müzakere ve diyalogun değer ve pratiklerinden oluşmaktadır

göçü ('ölüm tekneleriyle' Avrupa'ya göç), işsiz kalan doktor ve profesörler, yıkık altyapı ve kaliteli sağlık hizmetlerine sınırlı erişim sorunlarıdır. Bu sorunlar, güz 2019 seçimlerinden sonra bu yılın Kurban Bayramı tatilinden hemen önce tatile giren parlamento dönemine kadar Habib Cumli tarafından kurulan ilk hükümetin başına bela olmuştu. Tunus'ta siyaset sarkacı mutabakat ile ihtilaf arasında gidip gelmekte. Parlamento, boş sloganların ötesinde devrimin çağrısı olan onurlu bir yaşamı arzulayan Tunusluların gündelik mücadele ve çilesinden habersiz kendi ağız dalaşlarına kapılmış görünüyor. Ülkedeki pazarlık siyasetini ayakta tutan faktörler neler? Kamusal hayatın peşini bırakmayan konular neler? Demokratikleşme sürecinde gün be gün sallantı veya yıpranmaya tanık oluyor gibiyiz. Tersine dönecek seviyeye gelmeyebilir ama biraz tökezlenme mevcut. Bu gözlem neden önemli? Çünkü bir zamanlar Arap Baharı'nın doğduğu yer olan Tunus Arap dünyasındaki öncü demokrasi 'laboratuvarı' olarak selamlanıyordu.

Kilit Siyasi Profiller

Ülkedeki kilit siyasi aktörlerin profilleri ülkenin siyasi mücadelelerini ve fırsatlarını açığa çıkarıyor. Tunus siyasetindeki belirli isimlere bakınca demokratik bir referans noktası olmadan bir demokrasi deneyi yapıldığı izlenimine kapılıyoruz. Bunlar tüm siyasetçi, siyasi parti ve koalisyonların demokrasi oyununun kurallarını belirlemiş olması gereken 2014 demokratik anayasasına bağlı olmasına rağmen yaşanıyor. Bir yanda Seçim Kanunu⁷ ve çeşitli anayasal tedbirlerin değiştirilmesi için (mesela Said'in cumhurbaşkanlığı kampanyasında) ısrarlı talepleri, öte yanda ise melez siyasi sistemin kendisi hakkındaki tereddütleri (mesela Musi'nin 2019 kampanyasından önce bile başkanlık sistemini destekleyen konuşmasında)⁸ gözlemliyoruz.

Raşid Gannuşî

Tunus'un en büyük ve belki de en iyi örgütlenmiş, görece istikrarlı bir tabana sahip siyasi partisi olan Ennahda'nın Başkanı Gannuşî'nin seçim siyasetine ilk girişi en hafif tabirle

Bir yanda Seçim Kanunu ve çeşitli anayasal tedbirlerin değiştirilmesi için (mesela Said'in cumhurbaşkanlığı kampanyasında) ısrarlı talepleri, öte yanda ise melez siyasi sistemin kendisi hakkındaki tereddütleri (mesela Musi'nin 2019 kampanyasından önce bile başkanlık sistemini destekleyen konuşmasında) gözlemliyoruz

sarsıntılı oldu. Ennahda'nın oy oranı parlamento seçimlerinde zaten ciddi anlamda düşmüş ve yalnızca 54 sandalye kazanabilmişti. Ennahda'nın Cumhurbaşkanı adayı Abdulfettah Muruv seçimin ikinci turuna çıkamadı. Gannuşi yine de müzakere veya kavga yoluyla Fahfah'ın Kasba'dan dönüşü sırasında görevden aldığı hükümette Ennahda için 6 bakanlığa ek olarak kendisi için de Meclis Başkanı koltuğunu kazanmayı başarmıştı.

Gürültülü bir meclis oturumunda Gannuşi *aleyhine* 97 oy atılan başarısız güvensizlik oylaması⁹ tartışmalı geçen altı ayın zirveye ulaştığı andı. Gannuşi Meclis Başkanı'nın siyasi rolünü genişletmeye çalışırken meclis oturumlarını nasıl yürüttüğü, ne kadar sıklıkla hazır bulunduğu, kimi Özel Kalemi (ki daha sonra istifa etti) atayıp ona kaç görev verdiği, dış politika pozisyonları (mesela Libya konusunda) ve uluslararası bağlantıları (mesela Erdoğan ile) bitmek bilmeyen tartışmalara yol açtı. Meclis başkanlığına karşı en şiddetli meydan okuma Abir Musi'den geldi ama koalisyon ortakları (mesela Hareket eş-Şa'b ve et-Tayyar Demokrati) bile Gannuşi karşıtı seslere katıldı.

Ancak suçu dışarıya, Tunus'un demokrasisinden tedirgin olan 'Arap ülkelerine' atmak¹⁰ güvensizlik oylaması ve ülkenin siyasi çıkmazları açısından sadece yanlış bir teşhis değildir. Aynı zamanda, Gannuşi bu tarz yorumlarla dikkatleri dağıtıp sadece meclisteki dönemi için değil önceki yıllarda Troika veya Beci Kaid Sebsi ile kurduğu 'mutabakat' hükümeti¹¹ için kendisinin ve partisinin yanlışlarının sorumluluğundan da kaçıyor gibi görünüyor. Diğer siyasi partiler gibi bu İslamcı partinin de esas sorunu dış güçlerin müdahalesi değil kendi *yönetememe*, Tunusluların hayatlarını iyileştirecek politikalar geliştirememesi sorunudur. Gannuşi'ye yönelik itirazlar sadece parlamento yönetimiyle ilgili değil aynı zamanda Ennahda'nın da iç meseleleriyle

***Suçu dışarıya, Tunus'un demokrasisinden tedirgin olan
'Arap ülkelerine' atmak güvensizlik oylaması ve ülkenin
siyasi çıkmazları açısından sadece yanlış bir teşhis değildir***

alakalı. Parti içinden istifa etmesini isteyen sesler geçtiğimiz yıl boyunca giderek yükseldi. Üst düzey istifalar manşetlere taşındı. Partinin uzun bir süredir beklenen ama ertelenen 11. Kongresi güç devri konusunu karara bağlamalıdır. Bu dönemler bir tür Erbakan-Erdoğan 'dönüşümü' gerektiriyor.

Kays Said

Cumhurbaşkanı, son dokuz on ayda Tunus siyasetinin en büyük sürprizlerinden ve birçoğu için de hayal kırıklıklarından biriydi. Siyaset sahnesine yeni çıkmış, Bin Ali döneminde açık bir muhalefet veya itirazda bulunduğu görülmemiş Said, 'halk istiyor' sloganıyla Devlet Başkanı koltuğu için öne çıktı. Kampanyaya benzemeyen kampanyası sırasında devrimci haysiyet, özgürlük, eşitlik, adalet ve karşılanmamış gençlik talepleri söylemini canlandırarak siyasi sistemi daha doğrudan demokrasiye doğru reforme edeceğinin sözünü verdi. Bu popülist söylem en azından geçici olarak işe yaradı ve seçmenlerin %70'i medya odağı Nebil Karuyi'ye karşı onu seçti.

Said, göreve geldiğinden beri pek inisiyatif almayıp ülkenin ne yönde ilerleyeceğine dair, kendi birincil sorumluluğunda olan dış ilişkiler konusunda bile net bir gündemi olmayan zayıf bir liderlik sergiledi. Said'in Anayasa tarafından verilen yetkilere, özellikle de meclisin uzlaşya varamaması halinde Cumhurbaşkanı'nın 'en ehil' kişiyi hükümeti kurmakla görevlendireceğini öngören 89. Madde hususunda hazır olmadığını söylemek abartılı olmaz. Ekim 2019 seçimlerinden beri parlamentoda açık bir çoğunluğun olmaması ve en yüksek oyu alan parti olan Ennahda'nın adayı Habib Cumli liderliğinde bir hükümet kuramaması bu yarı parlamenter sistemde bile Cumhurbaşkanı'nın geniş yetkilere sahip olduğunu ortaya çıkardı. İkinci kez Reis Hükümeti olarak adlandırılan hükümet için aday gösterdi. Said en azından 'yozlaşmamış' olarak bilindiği için Fahfah onun hatasıydı. Bu hata yeterince tecrübeli olmayan Fahfah'ı seçen bir meclis oylamasıyla taçlandırıldı. Ulusal Yolsuzlukla Mücadele Kurumu, iddia edilen uygunsuz mali işlemler için soruşturulması sırasında eski Başbakan'ın varlık ve parasını dondurmasını isteyip yurt dışına çıkmamasını¹² tavsiye etti.

Said, teoride partiler üstü cumhurbaşkanı olarak tam yetkisi olmasına rağmen meclis ihtilaflarına müdahale etmek için çaba göstermedi ve liderlik rolü üstlenmedi. Görevi gereği kendisini başkomutan olarak selamlayan güvenlik güçleri ve orduyu ziyaret etmeyi ise hobi edinmiş görünüyor. Said'in Paris'teyken Tunus'un Fransa tarafından hiç 'işgal edilmediği' yönündeki gafı manşetlere taşındı. Son zamanlarda ise kaçak göç sorunuyla meşgul oluyor.¹³ Bu ilgi İtalya İçişleri Bakanı'nın Tunus'u ziyaret edip konu hakkındaki kaygılarını dile getirmesinden sonra başladı. İtalya Dışişleri Bakanı bu Kuzey Afrika ülkesinin İtalya'ya göçü önleme hususunda üzerine düşeni yapmadığı gerekçesiyle ülkesinin yapacağı yardımı dondurduğunu açıkladı. Cumhurbaşkanı Said'e "Tunus'un özellikle Sfax bölgesinde devriyeleri arttırması gerektiği"¹⁴ yönünde talimat verdi ve Said de gerekeni yaparak bölgeyi ziyaret etti.¹⁵ Cumhurbaşkanı Avrupalı mevkidaşlarından çok kolay etkileniyor gibi görünüyor. Sadece iki hafta sonra İtalya Dışişleri ve İçişleri Bakanları bir AB maiyetiyle başkent Tunus'a gelip çıtayı yükselterek 'Tunus hükümeti tarafından ekstra çaba gösterilmesini' talep etti. Kamuya sunulan açıklamalarda Said iki ülke arasındaki 'iş birliğinin' düzensiz göçün 'temelindeki nedenlere' odaklanması gerektiğini belirtiyordu. Fakat İtalya'nın 11 milyon avruluk yardım taahhüdü daha fazla güvenlik (devriye ve radar) odaklıydı ve Tunus'un göç politikasında (politikasızlığında) güvenlikçi yaklaşımı daha da yerleşik hale getirdi.¹⁶ Burada hiçbir temel nedene değinilmedi.

Nebil Karuyi

Siyasete atılmış yumuşak dilli medya patronu ve Kalb Tunus Partisi Genel Başkanı yolsuzluk suçlamasıyla tutuklanmasının ardından 2019 seçimlerini kaybettiğinden beri göze batmamaya çalışıyordu. Partinin meclis grubu başkanı Usame Halifi medyada daha görünür ve hükümete karşı eleştirilerinde hep sert oldu. Fakat ne zaman krizler doruğa ulaşırsa Karuyi de yeniden siyasette boy gösterir ve Tunus şu an tam da öyle bir an içerisinde. Karuyi'nin partisi parlamento seçimlerinde ikinci sırada yer almasına rağmen siyasi spektrumun 'devrimci' kanadından olmadığı için Fahfah hükümetinin bir parçası olmaya davet edilmedi ya da Kalb Tunus'un ifadesiyle *dışlandı*.

Meşîşî'nin teknokratik yaklaşımını açıklamasından önce Karuyî açıkça yeni hükümeti kendi partisi için istiyordu. Meşîşî ile görüştüktan sonra kendinden emin gözüküyor ve demokrasinin çoğunlukçu ilkesinin yeni Başbakan'ın bakan tercihlerine yansması gerektiğini belirtiyordu

Yine de Kalb Tunus Ennahda için parlamentoda çok kıymetli olmuştur çünkü onunla birden fazla kez aynı doğrultuda oy kullandı. Bizzat Ennahda bu muhalefet partisini de bir birlik hükümetine dâhil etmek için defalarca bakanlık sırasının genişletilmesi çağrısında bulundu. Meşîşî'nin teknokratik yaklaşımını açıklamasından önce Karuyî açıkça yeni hükümeti kendi partisi için istiyordu. Meşîşî ile görüştüktan sonra kendinden emin gözüküyor¹⁷ ve demokrasinin çoğunlukçu ilkesinin yeni Başbakan'ın bakan tercihlerine yansması gerektiğini belirtiyordu. Ancak Kalb Tunus da küçülmekte. Şubat ayından beri meclisteki 38 sandalyesinden 11'ini kaybetti çünkü partiyi düpedüz *Karuyî'nin partisi* olarak gördükleri için açıktan eleştiren milletvekilleri istifa etti.

Abir Musî

Tunus siyasetinde yükselen bir yıldız varsa o da Abir Musî'dir. Bu eski Tecemmu'lu, Bin Ali partisi yetkilisi, patronunun 2011'de devrilmesinden bu yana kendisini zekice, neo-Burgibacı olarak yeniden düzenledi. Birçok kimse onun Tunus'ta yükselişini karşı devrimci güçlerin siyaset kavgasına girmesinin bir işareti olarak görüyor. Özgür Düstur Partisi, parlamento seçimlerinde 16 sandalye kazandı ki bu bir eski-yeni güç için fena bir sonuç değil. Debdebeli kişiliği, siyasi fesahat ve belagati, sosyal medyada her zaman aktif olması ve ayrıca hukuki ve istatistiksel ayrıntılara vakıf olmasıyla belki de Tunus'un cumhurbaşkanlığına kadar yükselme şansı açık olan tek kadın siyasetçisidir.

Musî, tartışmalı bir şekilde kariyerini Ennahda'ya yahut kendi tabiriyle İhvanciyye'ye (İhvan ya da Müslüman Kardeşler için kullanılan aşağılayıcı bir ifade) muhalefet üzerine inşa ediyor. Parlamentodaki hararetli atışmalarda da görüldüğü gibi Raşid Gannuşî'ye karşı düşmanlığı kişisel olduğu kadar da sert. Muhalefetini göstermek için Bardo'da oturma eylemleri, Ennahdalı Cemile Ksikin yorumları¹⁸ ve terör şüphelileri listesinde bulunan bir misafirin meclise sokulması dâhil hiçbir fırsatı kaçırmıyor. Parlamento faaliyetlerini kesintiye uğratması partisinin Anayasa Mahkemesi adaylarının tartışılıp oylanacağı oturumun tekrar gecikmesine neden olan oturma eyleminde olduğu gibi yasama çalışmalarına kadar ulaştı.

Raşid Gannuşi'ye karşı güvensizlik oylamasının başarısızlığına rağmen girişimin kendisi bu meclis döneminin başından beri böyle bir önerge için çağrıda bulunan Musi adına bir kazanım olarak değerlendirilebilir

Raşid Gannuşi'ye karşı güvensizlik oylamasının başarısızlığına rağmen girişimin kendisi bu meclis döneminin başından beri böyle bir önerge için çağrıda bulunan Musi adına bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Musi'nin Gannuşi ve Ennahda'ya yaptığı tahkir edici saldırılar diğer siyasetçilere hatta et-Tayyar'dan Samia Ebu ve diğerleri gibi eski müttefiklere de aynısını yapma konusunda yeşil ışık yakmış görünüyor. Sürekli 'soru önergesi' vermek ise Tunus'un ihtiyacı olan siyaset biçimi değil. Anketlerdeki sırasının yükselmesi Musi'nin takipçilerinin arttığını gösteriyor. Tunus siyasetinde kendisi için bir alan açmış durumda. Musi ve Özgür Düstur Partisi ile bir arada yaşama ve hoşgörü artık bir seçenek değil zorunluluk. Musi bugün siyasette ise bunun Ennahda'nın 2014'te eski rejim yanlılarını¹⁹ dışlayan kanuna karşı oy kullanması sayesinde olduğunu unutmamalı. Eski bir Bin Ali destekçisi olan Musi ideolojik düşmanlarının kendisine karşı gösterdiği hoşgörü kadar alçakgönüllülük göstermeli. Tüm partiler halkın menfaati için iyi demokratik siyasetin mihenk taşı olan bu ilkeyi kabul edip bu esas üzere birlikte çalışmalılar.

Duran Pazarlık Siyaseti

Tunus siyaset sahnesi pazarlık siyasetine, siyasi ve dağıtımsal faydaların özellikle de ülkenin yoksul kesimlerine ulaştırma noktasına henüz ulaşamadı. Birincisi, devlet kurumlarında Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı arasında bölünmüş üç başlı sistemde otoriteyi tanımlama açısından bir muğlaklık var. Yöneten kim? Şimdiye kadar sadece erkeklerden oluşan üç 'başkandan' her biri büyük beceri, tecrübe ve vizyon farkları ve kendi gündemleriyle koltuğa oturuyor. Halka aksi yönde beyanlarda bulunsalar da birbirleriyle sürekli çekişiyor, birbirlerinin ayağına basıyorlar. Cumhurbaşkanı yerel siyasete müdahil olmalı mı veya olabilir mi? Meclis Başkanı dış politikada duruş belirtmeli mi veya belirtebilir mi? Başbakan COVID-19 kararname yetkilerini vergiler veya yargı konusundaki politikalarda kullanmalı mı veya kullanabilir mi?

Devlet kurumlarında Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı arasında bölünmüş üç başlı sistemde otoriteyi tanımlama açısından bir muğlaklık var

İkinci bir *reis hükümeti* (cumhurbaşkanının hükümeti) kurmak üzere Hişam Meşişi'yi görevlendiren Kays Said adeta kendisinin anayasa, özellikle de 89. Madde, yorumu üzerinden kendi siyasi dengesini kuruyor. Bunun iki olumsuz sonucu bulunmakta: Birincisi, başkanlık değil yarı-parlamentar olan siyasi sistemi şeklen bozuyor. Siyasi partiler çoğunluğa sahip olmadığında güç dengesi cumhurbaşkanına doğru kayıyor. Said artık *reis hükümeti* (cumhurbaşkanının hükümeti) için emsal haline gelen bir yolla sistemi kontrol edip kendi lehine çevirmek için anayasal boşlukları sonuna kadar kullanıyor. Sanki Cumhurbaşkanının siyasi partilere karşı bir tür kan davası varmış gibi bir hava oluşuyor. İkincisi, kurduğu bu yeni dengeler siyasi partilerin aleyhine olup onları neredeyse küçültüyor. Her ne hikmetse Tunus Kurucu Milli Meclisi 2014 anayasasında Cumhurbaşkanının seçim meşruiyetini hukuki ve demokratik anlamda devre dışı bırakmasına izin veren bir boşluk bıraktı. Said şimdiye kadar bu seçeneği iki kez kullandı. Parti siyaseti karşıtı hükümet kurma stratejisinde Meşişi'nin Said ile aynı fikirde olduğu görünüyor. Müstakbel Başbakan Said'in eski Susa Üniversitesi hukuk çevresini kapsayan has danışmanlar dairesinin bir parçasıydı. Söylentilere göre, Said'in popülerliğini kaybeden Özel Kalemî Nadia Akaşa²⁰ bakan atamalarını sahne arkasından belirleyen isim. Akıllarda önemli bir soru kalıyor: Seçilmemiş danışmanlarla çevrili Cumhurbaşkanı, hükümeti kuracak Başbakanı tayin edecekse neden parlamento seçimleri yapılıyor ki? Bu hiç kuşkusuz siyasal yapıda daha fazla polemığe neden olacak bir sorun.

Ayrıca kutuplaşma ve siyasetin şahsileşmesi de sorunun başat parçalarından. Kutuplaşma, pazarlık siyasetinin olabileceğinden daha düşük seviyede olmasının nedenlerinden biridir. İdeolojik bloklar siyasal davranışa renk ve şekil verdiği için partiler birbirlerinin ve hükümetin altını oyuyor. Mesela Musi İslamcılarını dışlarken bu yeni demokrasinin de bir parçası olmak istiyor. Öte yandan Ennahda daralan tabanlarını veya siyasal parti ile kurumlar arasındaki ve içindeki nüfuzunu genişletecek 'yumuşak güçten' mahrum görünüyor. İdeolojik farklılıkların bu şekilde siyasallaşması Tunus demokrasisinin önemli araçlarının işleyişine kadar sızmış durumda. Geçmişte HAICA veya Hakikat ve Haysiyet Komisyonu gibi mevcut kurumlar Nida Tunus, Ennahda veya UGTT'nin (Tunus Genel Emek Birliği) bir aracı haline gelmişti. Ülkenin parti ve kurumları bürokrasinin işini az çok tarafsız bir şekilde yapabilmesi için gerekli çalışmaları kolaylaştıracak siyasal profesyonelliğe sahip değil.

Seçilmemiş danışmanlarla çevrili Cumhurbaşkanı, hükümeti kuracak Başbakanı tayin edecekse neden parlamento seçimleri yapılıyor ki? Bu hiç kuşkusuz siyasal yapıda daha fazla polemiğe neden olacak bir sorun

Tunus'ta demokrasinin araç ve kurumları tek parti, tek ses, tek ideolojiden fazlasına hizmet edecek kadar ideolojiden arınmadığı gibi yeterince profesyonelleşmiş de değil. Bu tehlikeli bir durum çünkü otoriteriyenizmin en somut göstergesi tek sesliliktir. Bin Ali yönetimi bir 'seçimselleştirme' ve 'parlamenterleştirme' süreciyle devlet kurumlarını meşruiyet ve politik etkiden arındırdı.²¹ Hemen olmasa da öngörülebilir gelecekte, halkın umursamazlığı ve rakiplerini ne pahasına olursa olsun bertaraf etmeyi amaçlayan siyasetçilerin hırslarının birleşiminden bir tek parti devleti doğabilir.

Said yürütme yetkisini birbiriyle çekişen ve kendisine hesap soramayacak kadar bölünmüş milletvekilleri üzerinden icra etmek için yasama erkinin kutuplaşmasından faydalıyor. Anayasanın verdiği Başbakanı ve kabineyi seçme yetkisi Said ve emrindekilere başkanlık sitemi yönünde daha fazla müdahale etme imkânı tanıyabilir. Ancak bu potansiyel sonuç bazılarını Tunus'un yarı-parlamenter yapısında anayasal değişiklik yapılması çağrısında bulunmaya sevk etti.

Liyakat hükümeti (meritokratik veya teknokratik hükümet) ile siyasi hükümet (Ennahda, Kalb Tunus, İtilaf el-Kerame ve et-Tayyar Demokrati ve diğer siyasi aktörlerin tercih ettiği partizan hükümet) savları arasındaki sonu gelmeyen tartışmalar yeni bir boyut kazandı. Meşişi ilk seçenekteki partizan olmayan hükümeti tercih ederek çoğu partinin yoğun eleştirilerine maruz kaldı. Ama bu hamle ancak hiçbir partiye (Ennahda dâhil) yeni kabinede bakanlık verilmeyeceğine dair teminat verildikten sonra atanmış Başbakan ile görüşmelere katılmayı kabul eden Musi'nin Özgür Düstur Partisi tarafından sıcak karşılandı. Yusuf Şahid'in Tahya Tunus Partisi de Meşişi hükümetini destekleme sözü verdi. Partizan-teknokratik hükümet tartışmalarını, hükümet içindeki konumlarını güçlendirmek isteyen partilerin bir pazarlık sinyali olarak gördüğü doğru. Gannuşi'nin Özel Kalemi Habib Hıdır (daha sonra istifa eden) başkanlığındaki Meclis Başkanı Divanı gibi küçük bir büro dahi tartışmalara neden olabiliyor.

Bununla bağlantılı olarak bazı partiler sadece şahısların etrafında, bireylere bağlı olarak kurulmuş görünüyor. Siyasi profesyonelliğin olmadığı yerde insanlar siyasi bir hami ile yaşayıp ölür. Bu şahıs zarar görürse partinin geleceği de zedelenir. Necib Şabbi, Hamma Hamami, Yusuf Şahid ve bir dereceye kadar Nebil Karuyi ve onun küçülen meclis grubu bu durumun birer örneğidir. Elbette Gannuşi'nin tartışmalı liderliği hususunda Ennahda'nın durumu da bu örneklerle dâhildir. Tunus'un önde gelen İslamcı partisinin kurucu babasının görev süresini uzatmak için parti tüzüğü'nün etrafından dolaşması veya onu değiştirmesi ne kadar demokratik olabilir? Özgür Düstur Partisi de bazı üyeleri medyada görünmeye başlamış olsa da Musi'nin karizması etrafında kümelenen tek kişilik bir gösteri gibi görünüyor. Bu durum, partilerin sık tekrarladığı kararların kesin bir şekilde 'kurumları' tarafından alındığı sloganına rağmen yaşanıyor.

Üçüncü sorun ise özellikle son beş aydaki meclis oturumlarında öne çıkmaya başladı. Siyasi elitin tüm kesimlerinde demokratik kurumların işleyişini sağlayan sivil ve demokratik değerlerin hayata geçirilmesi noktasında bir zaaf var. Tunus'un demokratik siyasi kültürü çok yetersiz bir seviyede kalıyor. Meclisteki temel protokollere uymama, yazılı ve sözlü iletişimdeki düşük medeniyet düzeyi, siyasi rakiplere şahsi hakaretler yağdırma eğilimi, sözlü ve hatta fiziksel saldırganlık gibi hasletler; Özgür Düstur Partisinden bağımsızlara, Hareket eş-Şa'b'dan Ennahda ve İtilaf el-Kerame'ye kadar tüm aktörlerin göstere göstere sergilediği davranışlar haline gelmiş durumda.

Kişisel düşmanlıklar daha derin siyasi çatışmalara dönüşüyor. Siyasetçiler 1980'lerin ideolojik hırçınlıklarını aşamamakla kalmıyor. Ayrıca fiili tutum, mizaç ve üslupları dikkatleri hükümet etme işinin kendisini gölgede bırakan bu steril kavgaların öfkesini yansıtıyor. Siyasi iletişim sadece parlamentoda değil, aynı zamanda sosyal medya ve onun bayağı söyleminde yahut kutuplaşmayı besleyen ya da taraf tutan (bir parti lehine veya aleyhine), adeta siyasi parti ve politikacıların bir aracı veya neredeyse sözcüsü olmuş (Nessma TV, Zeytuna TV vs.) daha geleneksel medyada da (radyo ve televizyon) sorunlarla dolu. Seçmenler güvenli olmayan su kaynakları, istihdam, bölgeler arası eşitsizlik, bölgesel az gelişmişlik, gençlerin ölüm tekneleriyle Akdeniz'den geçmeye çalışması gibi gündelik hayatın kanayan yaralarından tamamen uzaklaşmış bir kurum olan parlamentodan tiksintiyle yüz çevirirken parlamento da kendi etrafına bir balon oluşturmuş gibi görünüyor.

Siyasi Felcin Anatomisi

Tunus'un siyasi sistemi parçalı ve iç çekişmelerle yıkık durumda. Nida Tunus ve tabanı her zaman Karuyi, Musi, Tahya Tunus vs. arasında gidip geliyor. Sanki gelecek seçimlerde kura çekilecek de sandalyeler ona göre dağıtılacak gibi bir durum var. Muhtemelen de Musi'nin partisi Karuyi'ninkini geçecek. Sivil toplum ve büyük STK'ler (UGTT ve Nobel Dörtlüsü'nün geri kalanı gibi) tamamen kendi bileşenleri ve sektörel menfaatleriyle önemli bir siyasi rol oynadılar. Bu 'gayrı resmi' siyasi aktörler, Tunus'un ne devlet ne de toplumun kontrolünde olan yeni demokrasisinin 'sivil paralelciliğine' katkıda bulundu.²² Ancak bunlar politika yapım sürecine dâhil edilmedi. Aksine işler durma noktasına gelmiş durumda. Örneğin, protestocular ülkenin güneyinde, Şebika kasabasında temiz su talebiyle yolları kapatıyor.²³ Gafsa'da ise fosfat üretiminin aksamasıyla güneyde petrol ve doğalgaz üretimi durdu. Nitekim protestolarda sadece Kamur'un 'pes etme!' sloganı değil 'pompalama!' sesleri de yükseliyor.

Art arda gelen yönetimler istihdam ve doğal kaynak servetinden bir pay isteyen bu dışlanmış insanlarla bir pazarlık yapamadı. Yahut Şahid'in 2017 Kamur anlaşmasında olduğu gibi anlaşmaları bozdular. Tunus'ta pazarlık siyaseti bu sektörlerle, bu insanlara veya bu taleplere ulaşmıyor. İnsan UGTT ve UTICA (Sanayi, Ticaret ve Zanaat Konfederasyonu), protestocu gençler veya Kamur hareketi²⁴ gibi politikaya değer katıp katkı sunabilecek kilit aktörleri kapsamayan bir demokratik sistemin işlevini sorgulamadan edemiyor.

Acil Konular: Siyasetsiz Politikalar

Tunus'ta birkaç acil konu siyasetin ilgisini gerektiriyor. 'Çoklu ötekileştirme'²⁵, bölgeler arası eşitsizlik ve yoksulluk, orta seviyeli (özellikle COVID-19 sırasında daralan) ekonomik performans, genç işsizlik, sürekli artan dış borç, yolsuzluk ve siyasi tecrübesizlik

Art arda gelen yönetimler istihdam ve doğal kaynak servetinden bir pay isteyen bu dışlanmış insanlarla bir pazarlık yapamadı. Yahut Şahid'in 2017 Kamur anlaşmasında olduğu gibi anlaşmaları bozdular

bunların en acil olanlarından bazılarını oluşturuyor. Seçim döneminden sonra bile devam eden sürekli güç çekişmesi somut hizmetler sunabilecek hükümetlerin ömrünü azaltıyor. Tunus'ta görünürde olan şey, 'pazarlık siyasetinin' sadece bakanlık koltuklarının belirlenmesi esnasındaki müzakere ve anlaşmalarda gerçekleşmesidir. Hükümetin mal ve hizmetlerin dağıtımındaki rolü ihmal ediliyor. Anlaşmazlıklar *harka* (göç) olgusunun, devam eden protestoların (sadece Temmuz 2020'de 798 tane kaydedildi)²⁶ veya pandemi sırasında küçük işletmelerin ve işsizlerin yaşadığı ekonomik belirsizliklerin nasıl çözüleceğine ilişkin çatışan ideolojik gündemlerle ilgili değil. Yahut devlet borç ödemelerini ertelemeye çalışırken ülkeyi IMF ve çevresinin rehinesi haline getiren dış borç²⁷ ya da kuzeybatı ve güney bölgelerini vuran su kesintileriyle de ilgili değil. Aksine, çatışma politikacılar ve partiler arasında kişiselleşmiş durumda. Partilerden biri veya ötekisi 'kazandığında' bile Tunuslular kaybediyor.

Tunus'un siyaset ve bürokrasi sınıfı kalkınma konularının itici güçlerini tekrar tekrar icat etmek yerine, özellikle de ülkeye yönelik uluslararası teveccühle beraber mevcut projelerden (mesela BMKP)²⁸ istifade edebilir. Çok uluslu şirketlere 'maliyeti ne olursa olsun gel ve yatırım yap' mesajıyla adeta açık çek veriliyor. Yabancı yatırımın istihdam yaratması ve vilayetlerin (mesela Tatuin veya Gafsa) çok ihtiyaç duydukları doğal kaynak kârlarından biraz olsun faydalanması için daha iyi şartlar müzakere edilip uygulanmalıdır. Bu acil konulardan bazılarının çözümü için bakanlıklara değil iyi işleyen komisyonlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Gerçekte 2014 Anayasasında adı geçen, Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelecek Nesillerin Hakları Komisyonu²⁹ (129. Madde) gibi komisyonlar henüz faaliyete geçmiş değil. FTDES (Tunus Ekonomik ve Sosyal Haklar Forumu) başkanına göre sadece geçen Temmuz ayında 4.000'den fazla Tunuslu Akdeniz'i geçmek için tehlikeli *harka*³⁰ yolculuğuna çıktı. İtalya giderek artan tedirginlikle Tunus'tan daha fazla 'iş birliği' talep ederken bu çaresiz göçmenlerin birçoğunun akıbeti belirsiz kalıyor. Farklı uzmanlık alanlarını (ekonomi, genç eğitimi, gençlerin psikolojik ve zihinsel sağlığı, ulus ötesi hak savunusu) bir araya getiren yeni çalışma grupları veya komisyonlar İtalya tedirgin olduğu için değil; Tunuslu siyasetçi, uzman ve sivil toplum

***Seçim döneminden sonra bile devam eden
sürekli güç çekişmesi somut hizmetler
sunabilecek hükümetlerin ömrünü azaltıyor***

aktivistlerinin ülkenin insan sermayesini koruma ve geliştirme sorumluluğu olduğu için 'düzensiz' göç gibi özel politika meselelerine daha iyi odaklanabilir.

Siyasi elit sınıfının bir nebze olsun demokratik veya medeni vicdanı varsa arkasına yaslanıp gençlerinin kendilerini alenen denize atmasını izleyemez. Siyasetçilerin dağıtımın sadece *oy oranlarının* dağılımıyla sınırlı olmadığı gerçeğine uyanması gerekiyor. Meşîşi yeni hükümeti kurmada başarısız olursa ülke seçim için belirlenen 2024 yılından daha erken sandıklara gidecektir. Bu süreçte de seçim üzerinden daimî bir korku iklimi kök salacak. Hem devlet ile toplum hem de siyasi partilerle sivil toplum arasında bir 'demokratik öğrenme döngüsüne' ihtiyaç var. Politika yapımı, dağıtım ve hükümet işlerinin icra edilmesini gerçekleştirmek için pazarlık siyaseti, ikna etmenin yumuşak gücünün oluşturulmasıyla desteklenmelidir. Konular arasında gidip gelmek, ister Libya ve bölgesel Arap siyaseti isterse de Kamur veya başka bir konuda olsun yönetme sürecini yiyip bitirmektedir.

Pazarlık siyaseti henüz bu acil konularla ilgilenecek kadar olgunlaşmadı. Yapısal (yoksulluk ve ötekileştirme) ve kurumsal (parçalanmayı pekiştiren parti zayıflıkları) faktörler politika düzeyindeki sorunlarla birleşmektedir. Bu durum Tunus'un Aşıl topuğu olagelmıştır. Siyasi girdilerle (halkın talepleri) çıktılar (politika) arasında bir denge kurmaya yönelik politikaların başlama, uygulanma ve gözden geçirilmesi hala çok yetersiz haldedir. Partiler kendi tabanlarının çıkarlarına sanki *ulusal* taleplermiş gibi davranıyor. Bu durum ise, yoksulluğa çözüm bulup işsizlik ve dış borçtan kurtulma yollarını tasarlasınlar diye seçilmiş temsilcilere verilen güven ve sorumluluğun çok gerisinde duruyor.

Geleceğe Uzanan Yol?

Siyasi sürecin tutkalı olabilecek 'ortak paydalar' nelerdir? İnsanlar siyaset yaptığında sanki sıfır toplamalı bir oyuna girmiş gibi davrandığı sürece siyasetçiler hükümet edemez. Yönetişimin talepleri kazananın her şeyi aldığı zihniyete izin vermez. Bu ortak paydalar kapsayıcılık, katılımı özgürlük ve hakkaniyet ile farklılıklara hoşgörü değerleridir. Nihayetinde siyaset farklılıkları yönetmek ve keşfetmekle ilgilidir. Siyasetçiler kamu hizmeti için görevde olduklarını akılda tutmalıdır. Siyasetçiler su, sağlık hizmeti ve

Ne BAE ne Türkiye ne de IŞİD Tunus'un güvenliğini zedeleyecek. Aksine onu zedeleyecek olan ötekileştirme, yoksulluk, siyasal durgunluk ve siyasi ve parlamenter prosedürlerle alay eden insanlardır

istihdam sunamıyorsa bu hakları teminat altına alan 'seksi' bir anayasaya sahip olmak yeterince iyi değildir. Makamın olmazsa olmazı hizmet sunmaktır. Parlamento sadece şeref değil aynı zamanda mesuliyettir.

Tunus siyasi elitlerinin gerginliği tırmandıran üsluptan da kaçınması gerekir. Bu temelsiz felaket tellallığı "Tunus iç savaşın eşiğinde", "içeriden tehdit ediliyor" veya "bölgesel komploların kurbanı" gibi cümleler içeriyor. İster siyasi parti liderleri isterse bizzat cumhurbaşkanı tarafından söylensin bu söylem faydadan uzak ve popülizm kokuyor. Tunus'ta güvenlik yerel seviyede tehdit ediliyor: İnsan güvenliği tehdit altında. Ne BAE ne Türkiye ne de IŞİD Tunus'un güvenliğini zedeleyecek. Aksine onu zedeleyecek olan ötekileştirme, yoksulluk, siyasal durgunluk ve siyasi ve parlamenter prosedürlerle alay eden insanlardır.

Yine de Tunus demokrasisi etkileyiciliğini koruyor. Demokratikleşme krizi görece 'iyi bir sorundur'. Siyasal sistemin zayıf noktaları aynı zamanda onun güçlü yanlarıdır: İnsanlar siyasi duruş ve ideolojiler spektrumu boyunca çekişip ihtilafa düşebilir. Esas sorun hizmetlerin sunulmasıdır ve bu noktada hükümet ve güttüğü pazarlık siyaseti 2011'den beri başarısız olmaktadır. Tunus, Burgiba günlerinden beri ister hükümet isterse siyasi partiler düzeyinde olsun her zaman ademi merkeziyet, mutabakat siyaseti, İslami demokrasi, bölgesel kalkınma gibi büyük fikirlere gebe görünüyor. Eksik olan bunların icra edilmesidir. İdeal bir demokrasi 'laboratuvarı' sadece iyi fikirler üretmekle değil bunların uygulanmasıyla da ilgilidir. Siyaset sadece laf (teori) değil aynı zamanda eylemdir (pratik). Bu açığı kapatmak sadece Tunus için değil Arap dünyasında demokratik norm ve pratiklerin yayılması için de önemlidir.

Ülkenin ihtiyacı olan bölgesel *siyasi kaugalar* (Katar-BAE veya Türkiye-Mısır çekişmeleri) değil becerikli, temsili, kurallara bağlı ve somut siyaset ile *politika yapımıdır*. Yeni kurulacak hükümetin yapması gereken bir şey varsa o da ötekileştirme ve eşitsizlik sorunlarına odaklanmaktır. Bunun için tüm siyasi aktörlerin bir nebze de olsa, iktidar paylaşımının temelini oluşturacak sivil ve demokratik çoğulculuk, hoşgörü, taviz ve karşılıklı saygı değerlerini hayata geçirmesi gerekmektedir. Elbette konuşmak eyleme geçirmekten kolay ama Ennahda'nın Abir Musi ve Özgür Düstur Partisi ile onun da Ennahda ile yaşamayı ve çalışmayı öğrenmesi gerekmektedir. Ennahda politika yapımını rayından çıkaran ideolojik bölünme ve sertliği aşmak için ortak alanlar yaratma sanatında siyasi becerilerini arttırmalıdır.

Şu an yaşanan felç böylesine bir politika yapımının yolunu tıkamaktadır. Partiler arası çekişme bu duraklamaya katkıda bulunmakta ve bir bakıma Said'in yürütme yetkilerini aşmasını da kolaylaştırmaktadır. Bu da başkanlık sisteminin yavaş yavaş geldiğine dair korkuları tetiklemektedir. Pratikte partilerin kırılabilirliği ve çoğunluk partisinin olmayışı güç dengesinin cumhurbaşkanının lehine döndüğü anlamına geliyor. Partilerin eli kolu bağlı: Ya ulusal birlik hükümeti teklifini kabul edecekler ya da bir teknokrat hükümete razı olacaklar. İkisi de partici bir hükümetin silinmesini ima ediyor. Bunun sonucunda Tunus resmen cumhurbaşkanı ve personellerinin yönettiği bir devlete dönüşecek. Tunuslular parlamenter demokrasiye veda mı ediyor? Milyon dolarlık bu soru köşeye sıkışmış siyasi partilerin cumhurbaşkanıyla iş birliği yapıp yapmayacağı noktasında düğümleniyor. Cevap muhtemelen ideolojik hatlara ve halkın gözünden uzakta yaşanan pazarlık ve anlaşmalara göre belirlenecek. En kötü senaryo ve bu çıkmazdan sıyrılmanın en maliyetli yolu, yeni seçimlerde sandıklara dönmek olabilir. Bıkkınlık ve ilgisizlikten dolayı seçmenler bu senaryoyu tatsız buluyor. Bu gerçekleşse bile Tunus'ta kesin olan tek şey daha fazla belirsizliktir.

Referanslar

- 1- Larbi Sadiki ve Layla Saleh, "Tunisia's Political Discord: Crisis of Democratisation?" 29.08.2020, Afro-Middle East Centre, <https://www.amec.org.za/tunisia/item/1673-tunisia-s-political-discord-crisis-of-democratisation.html>
- 2- Mosaique FM. "Irtifa' li Mu'ashir al-Tasha'um wa Taraju' li Mu'ashir al-Amal al-Iqtisadi" [Kötümserlik Göstergesinde yükseliş ve Ekonomik İyimserlik Göstergesinde Düşüş], 23.07.2020, <https://bit.ly/2Yp2WuZ> [Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020]
- 3- Ziyad Krishan, "Khass: Al-Barometer al-Siyassi li Shahr Aout 2020" [Özel Rapor: Ağustos 2020 Siyasi Barometre Sonuçları] 18.08.2020, LeMaghreb, <https://bit.ly/3hlOtrn> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 4- Ziyad Krishan, "Khass: Nawaya al-Taswit fi al-Intikhabat al-Tashri'iyyah wa al-Ri'asiyyah" [Özel Rapor: Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Oy Verme Eğilimleri], 14.07.2020, <https://bit.ly/2EvYzCk> [Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020]
- 5- Ziyad Krishan, "Khass: Nawaya Al-taswit fi al-Tashri'yyah wal-Ri'asiyyah" [Özel Rapor: Parlamento ve Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Oy Verme Eğilimleri], 14.08.2020, LeMaghreb, <https://bit.ly/3aLSdzQ> bit.ly/3aLSdzQbit.ly/ [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 6- Fitch Ratings, "Tunisia's Political Instability Raises Sovereign Financing Risks," 21.07.2020, <https://www.fitchratings.com/research/sovereigns/tunisias-political-instability-raises-sovereign-financing-risks-21-07-2020> [Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020]
- 7- Middle East Monitor, "Tunisia's General Labour Union Calls for Amending Election Law," 17.07.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200717-tunisias-general-labour-union-calls-for-amending-election-law/> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 8- Fadhil Al-Tayyashi, "Abir Moussi Tad'ou ila Nidham Ri'asi," 26.07.2017, Alchourouk, <https://bit.ly/2FR7Evr> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 9- Ali Abo Rezeg, "Tunisia: No-Confidence Vote Fails to Remove Ghannouchi," 30.07.2020, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/africa/tunisia-no-confidence-vote-fails-to-remove-ghannouchi/1927351#> [Erişim Tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 10- Aljazeera, "Al-Ghannouchi: Hunaka Duwal 'Arabiyyah Tuqliquha Al-Hurriyyah wal-Dimquratiyyah fi Tunis," [Gannuşi: Tunus'un Özgürlük ve Demokrasisinden Kaygılanan Arap Ülkeleri Var], 06.08.2020, <https://www.aljazeera.net/news/politics/2020/8/6/%D8%A7%D8%A7%D8%A7> [Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020]
- 11- Mutabakat hakkında daha fazla ayrıntı için bkz. <https://www.bbc.com/arabic/interactivity-45667600>
- 12- Middle East Monitor, "Tunisia Anti-Corruption Body Demands Ban on Ex-PM's Travel," 21.07.2020, <https://www.middleeastmonitor.com/20200721-tunisia-anti-corruption-body-demands-ban-on-ex-pms-travel/> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 13- Assabah News, "Kaiss Saied: Ma Yaqumu bihi Munadhimoo al-Rihlat al-Bahriyya Khilsa 'Amal Ijrami La Yumkin An Tatasamaha Ma'ahu al-Dawlah" [Kays Said: Gizli Tekne Seyahatlerini düzenleyenlerin Yaptığı Devletin Hoş Göremeyeceği Bir Suç Eylemidir], 02.08.2020, bit.ly/31k2ccL [Erişim tarihi: 12 Ağustos 2020]
- 14- Francesco Bongarra, "Italy Puts Pressure on Tunisia to Control Wave of Migrants," 01.08.2020, Arab News, <https://www.arabnews.com/node/1713206/world> [Erişim tarihi: 13 Ağustos 2020]
- 15- TAP News Agency, "Kais Saied Blasts Migrant Smugglers as He Visits Port of Sfax," 02.08.2020, <https://www.tap.info.tn/en/Portal-Politics/12939420-kais-saied-blasts> [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 16- Francesco Bongarra, "Italy Gives Tunisia €11 to Stem Migrant Flow." Arab News, 18.08.2020, <https://www.arabnews.com/node/1721346/middle-east> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 17- NessmaTV, "Nabil al-Karaoui: Yajib Tashkil Hukoomah Tahdha bihizam Siyasi Wasi' Ba'idan 'an al-Iqsaa" [Nebil Karuyi: İhtiyacımız olan dışlayıcılıktan uzak geniş bir siyasi kuşağı kapsayan bir hükümet kurmaktır], 03.08.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=GTMB5bxWWX4> [Erişim tarihi 15 Ağustos 2020]
- 18- Nadia Dejoui, "Abir Moussi VS Jamila Ksiksi : la tension monte," 04.12.2019, L'Economiste Maghreb, <https://www.leconomistemaghreb.com/2019/12/04/abir-moussi-vs-jamila-ksiksi-la-tension-monte/> [Erişim tarihi: 14 Ağustos 2020]

- 19- Aljazeera, "Al-majlis al-Ta'sisi Al-Tunisi Yusqit Fasl al-'Azl al-Siyasi" [Tunus Kurucu Meclisi 'Siyaset-ten Dışlama' Maddesini Feshediyor], 01.05.2014, bit.ly/2EqcPle [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 20- Tunisie Numerique, "Tunisie – Vaste campagne orchestrée contre la cheffe du cabinet présidentiel Nadia Akacha," 06.08.2020, <https://www.tunisienumerique.com/tunisie-vaste-campagne-orchestree-contre-la-cheffe-du-cabinet-presidentiel-nadia-akacha/> [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 21- Larbi Sadiki, "Bin Ali's Tunisia: Democracy by Non-Democratic Means." *British Journal of Middle Eastern Studies* 29, Sayı: 1 (2010): 57-78.
- 22- Larbi Sadiki. "Tunisia's Civic Parallelism: Lessons for Arab Democratization," *Routledge Handbook to the Middle East and North Africa State and State System*, içinde, Editörler: Raymond Hinnebusch ve Jasmine Gani. Londra: Routledge, (2019): 191-208.
- 23- Mosaïque FM, "Chebika: Ihtijajat lil-Mutalabah bil-Maa' wa Ghalk al-Tariq" [Şebika: Protestocular Su Talep Edip Yolları Kapatıyor], 10.08.2020, bit.ly/31kegujbit.ly/31keguj [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 24- Larbi Sadiki, "For Tunisian Protesters, Democracy is Not Enough," 08.07.2020, OpenDemocracy, <https://www.opendemocracy.net/en/north-africa-west-asia/tunisian-protesters-democracy-not-enough/>
- 25- Larbi Sadiki, "Regional Development in Tunisia: The Consequences of Multiple Marginalization," 14.01.2019, Brookings Doha Center Policy Briefing, <https://www.brookings.edu/research/regional-development-in-tunisia-the-consequences-of-multiple-marginalization/> [Erişim tarihi: 8 Ağustos 2020]
- 26- FTDES, "Report of the Month July 2020: Social Movements," 12.08.2020, <https://ftdes.net/en/ost-rapport-juillet-2020-des-mouvements-sociaux-suicides-et-violences/> [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 27- Reuters, "Tunisia Seeks Late Debt Payments as Crisis Hits Economy, State Budget," 13.07.2020, <https://uk.reuters.com/article/us-tunisia-economy-2020/tunisia-seeks-late-debt-payments-as-crisis-hits-economy-state-budget-idUKKCN24E18V> [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 28- United Nations Development Programme, "Independent Country Programme Evaluation: Tunisia," 2010 : <http://web.undp.org/evaluation/evaluations/adr/tunisia.shtml> [Erişim tarihi: 22 Ağustos 2020]
- 29- Le Maghreb, "Hai'at al-Tanmiyah al-Mustadamah wa Huquq al-Ajyal al-Qadimah: 'Ala Daw' al'Qanun al-Asasi 'Adad 60 Li-Sanat 2019 al-Mu'arrakh fi 9 Juilliet 2019" [Sürdürülebilir Kalkınma ve Gelecek Nesillerin Hakları Komisyonu: 9 Temmuz 2019 Tarihli 2019 Temel Kanunu], 14.8.2019, bit.ly/2FK-twZ7 [Erişim tarihi: 15 Ağustos 2020]
- 30- Mosaïque FM, "Abdelrahman El-Hdhaili: Al-Hijrah Ghair al-Nidhamiyya Sarat Mashari' 'A'iliyyah" [Abdurrahman Huzayli: Düzensiz Göç Ailevi Bir Meseleye Dönüştü], 06.08.2020, <https://www.youtube.com/watch?v=hMxATzO5Nuw> [Erişim tarihi: 16 Ağustos 2020].

YAZAR HAKKINDA

Larbi Sadiki Katar Üniversitesi'nde Arap Demokratikleşmesi Profesörü ve *The Search for Arab Democracy: Discourses and Counter-Discourses* [Arap Demokrasisi İçin Arayış: Söylemler ve Karşı-Söylemler] (Columbia University Press, 2004) ve *Rethinking Arab Democratization: Elections without Democracy* [Arap Demokratikleşmesini Yeniden Düşünmek: Demokrasinin Olmadığı Seçimler] (Oxford University Press, 2009) kitaplarının yazarıdır. Kendisi en son *Routledge Handbook of Middle East Politics: Interdisciplinary Inscriptions* [Routledge Ortadoğu Siyaseti Elkitabı: Disiplinlerarası Yazılar] (2020) kitabının editörlüğünü yaptı. Larbi ayrıca QNRF tarafından fonlanan "Transitions of Islam and Democracy: Engendering 'Democratic Learning' and Civic Identities [İslam ve Demokrasinin Dönüşümü: 'Demokratik Öğrenim' ve Sivil Kimliklerin Ortaya Çıkışı]" başlıklı dört yıllık bir projenin de Baş Araştırmacısıdır. Araştırma Alanları: Demokratikleşme, Demokrasi ve İslamcılık, Arap Baharı, Yeni Siyaset ve Protesto ve genel anlamda Arap siyasetidir.

AL SHARQ STRATEJİK DÜŞÜNCE KURULUŞU HAKKINDA

Al Sharq Stratejik Düşünce Kuruluşu, demokratik katılım, bilinçli vatandaşlık, çok taraflı diyalog ve sosyal adalet ideallerini teşvik etmek amacıyla, tarafsız ve titiz bir yaklaşımla araştırma yapmayı üstlenen bir düşünce kuruluşudur.

Adres: İstanbul Vizyon Park A1 Plaza Kat:6
No.:68 34197 Bahçelievler / İstanbul / Türkiye
Telefon: +902126031815
Faks: +902126031665
E-posta: info@sharqforum.org